

موسیقی سنتی در بین زرتشتیان

در پاسخ به (یک پرسش نه‌چندان عجیب!) شماره ۴ و ۵ دی و بهمن ۷۴ آقای سیدعلی رضا میرعلی‌نقی، هنرمند و موسیقی‌دان پرارزش ایرانی، که پیرامون نقش زرتشتیان در پیشبرد موسیقی اصیل ایرانی مطرح کرده‌اند و پرسیده‌اند: «آیا هموطنان زرتشتی این قدر با موسیقی اصیل این مرز و بوم بیگانه‌اند؟» باید بگویم اینجانب به عنوان یک فرد زرتشتی و علاقمند به موسیقی ایرانی که چهل و پنج سال در این رشته با روش علمی کار کرده‌ام شاید بتوانم نام گروهی از فعالین زرتشتی را در کار موسیقی اصیل ایرانی، خصوصاً در کرمان و در تهران، از سالهای دور تا امروز بازگو کنم. نیاز به یادآوری است که همه آنها فعالیت آماتوری داشته و هیچ‌گاه حرفه‌ای نبوده‌اند و شاید به همین دلیل شهرت همگانی نداشته‌اند و حتی در چند جلد کتاب (مردان موسیقی سنتی ایران) نامی از هیچ‌یک برده نشده است.

ابتدا ناگزیرم که به صورت کوتاه چگونگی آشنایی خود را با علم موسیقی و یادگیری روش‌های اجرای موسیقی ایرانی با ویلون، هم‌چنین تنظیم و اجرای آهنگ‌ها با ارکستر را یادآوری کنم سپس به معرفی دیگر فعالین زرتشتی که در این کار دستی داشته‌اند (البته تا آنجا که من می‌شناسم) بپردازم.

- ۱- در تابستان ۱۳۳۲ که تازه دوره دبستان را به پایان رسانده بودم، با تشویق پدرم شادروان بیژن کشاورزی که خود از علاقمندان به موسیقی ایرانی بود و اشعار ضربی را با آوایی خوش و پرطنین همراه با نواختن تنبک اجرا می‌کرد، همراه برادرم آقا پرویز کشاورزی نت‌شناسی و نواختن ردیف‌های موسیقی ایرانی با ویلون و تار را از آقای مهدی صدیق که در آن زمان معلم درس موسیقی در مدارس کرمان بودند بطور خصوصی آموختم.
- ۲- دو سال بعد ارکستری از دانش‌آموزان هنرمند دبیرستان ایرانشهر کرمان (پسرانه

زرتشتیان) و دیگر همکلاسی‌هایم با نام (گروه هنر) تشکیل دادم که در جشن‌های دبیرستان خصوصاً مراسم دیدار نوروزی که همه‌ساله در روز دوم فروردین با حضور کلیه خانواده‌های زرتشتی کرمان در سالن بزرگ دبیرستان ایرانشهر برگزار می‌شد و دارای سن مجهز بادکورهای فراوان بود، شرکت داشتیم و ترانه‌های شاد و نوروزی را در آنجا اجرا می‌کردیم.

۳- در دوران دانشجویی در تهران (از ۱۳۳۶ تا ۱۳۴۱) در آموزشگاه موسیقی (آپولون) زیر نظر عطااله خرم و بعداً به صورت خصوصی سالها از زنده‌یاد استاد حبیب‌الله بدیعی روش‌های آهنگ‌سازی، هارمونی، تکنیک اجرا و نواختن مقام‌ها و گوشه‌های ردیف‌های موسیقی ایرانی را توسط ویلون فراگرفتم.

۴- در سال ۱۳۳۷ با شروع فعالیت سازمان جوانان زرتشتی (فروهر) در تهران، سرپرستی بخش موسیقی آن سازمان را برعهده گرفتم و یک ارکستر (پاپ) به‌رهبری آقای کیان‌خو یک ارکستر بزرگ ایرانی را به‌رهبری خود تشکیل دادم که چندین سال در مراسم جشن افتتاح آن سازمان، در جشن‌های نوروز و مهرگان و سده که در سالن‌های باشگاه آراوات ارامنه و دبستان گیو زرتشتیان برگزار می‌شد شرکت داشتم. که تا پایان آذرماه ۱۳۴۲ ادامه داشت و نوارهای آهنگ‌های آن موجود است و ترانه‌های (بیک مهرگان - جشن نوروز - پریشان - اندوه‌دل - جشن سده و آهنگ آرم سازمان جوانان زرتشتی) از معروفترین یادگارهای آن دوران است.

در این ارکستر ایرانی، چهار نوازنده ویلون، سه نوازنده تار، دو نوازنده سنتور، یک نوازنده قره‌نی، یک نوازنده فلوت، یک نوازنده عود، یک نوازنده ماندولین، یک نوازنده آکوردیون، یک نوازنده تنبک و یک نوازنده دف و یک نوازنده طبل و یک نوازنده قاشقک با یک یا چند خواننده دختر و پسر برای تک‌خوانی و گروه‌خوانی (گروه‌گر) شرکت داشتند. ضمناً گروهی نیز در ارکستر پاپ. پیانو، آکوردیون، ارگ، ترمپت، ساکسیفون، گیتار، قره‌نی و جاز اجرا می‌کردند که مربوط به بحث موسیقی اصیل ایرانی نمی‌شود.

۵- تنظیم و اجرای موسیقی متن نمایشنامه مازیار نوشته صادق هدایت که در سال ۱۳۴۰ توسط هنرمندان سازمان جوانان زرتشتی (فروهر) به‌کارگردانی مشترک شادروانان سرکیسیان و آبادانی در سن مجهز و گردان سالن باشگاه آراوات بروی صحنه آمد.

۶- تنظیم و اجرای موسیقی متن آپرت تولد اشو زرتشت که در ۶ فروردین ۱۳۴۰ سالروز تولد اشو زرتشت در سالن دبستان گیو اجرا شد.

۷- در پاییز سال ۱۳۴۲ دو ترانه (مادر) و (عروسی رقیب) از ساخته‌های اینجانب با

ارکستر ایرانی سازمان جوانان زرتشتی تهران، به رهبری اینجانب از تلویزیون ایران به صورت زنده اجرا و پخش شد و چندین برنامه دیگر که در هفته‌های بعد انجام گرفت و نوار آنها موجود است.

۸- از زمستان ۱۳۴۲ تا ۱۳۴۹ که به علت اشتغال به کار ساکن کرمان شدم، عضو شورای موسیقی رادیو کرمان و نوازنده ویلون در ارکستر رادیو کرمان بودم و تنظیم چند آهنگ را نیز برعهده داشتم خصوصاً به جمع‌آوری ترانه‌های فولکلوریک مربوط به آن نواحی پرداختم و نت و شعر آنها را تنظیم کردم که با ارکستر رادیو کرمان اجرا شد خصوصاً دو ترانه محلی (آخ حبیبم - پل بمیرم) در دستگاه شور و ترانه (گل از کرمون - بلبل از کرمون) در شوشتری، که توسط آقای مشیر همایون شهردار سرپرست شورای موسیقی آن زمان رادیو ایران مورد تأیید قرار گرفت و دوباره با ارکستر شما و رادیو و همکاری اینجانب و دو خواننده محلی این دو ترانه اجرا و ضبط و از رادیو ایران پخش شد و صفحه آنها نیز تولید شد. نوار همه آهنگ‌ها و ترانه‌های این دوران موجود است.

۹- در همین سال‌ها یک جزوه مفصل و کامل به نام (شناخت موسیقی و تئوری کامل موسیقی) را تنظیم کردم که در کلیه رشته‌های دانشکده تربیت معلم به عنوان واحد درسی موسیقی به تدریس آن پرداختم.

۱۰- از سال ۱۳۵۰ تا امروز در تهران ضمن اشتغال به کار اصلی خود که تحقیق و تدریس زیست و زمین‌شناسی در بعضی کلاس‌ها و دانشگاه‌های مختلف می‌باشد، فعالیت‌های پراکنده‌ای را به صورت آماتور در اجرای قطعاتی با ویلون و یا همراه با ارکستر برعهده داشته‌ام و گاهی نیز به کار تدریس خصوصی موسیقی در رشته ویلون پرداخته‌ام. حاصل این ۴۵ سال کار توأم با علاقه در موسیقی اصیل ایرانی حدود یک‌صد و بیست ترانه و آهنگ تنظیم شده است که بیشتر آنها به اجرا درآمده است، ضمناً یک کتاب از فرهنگ عامیانه مردم کرمان و بومیان شهرهای اطراف آن که هنوز چاپ نشده است.

اکنون در خلوت تنهاییم، ویلون دست‌ساز استاد قنبری، تنها همدم دیرآشنایم می‌باشد. امیدوارم که دوست هنرمندم آقای سیدعلی رضا میرعلی نقی مرا به قول خودشان نه «بین مغنیان والامقام» و نه بین «مطربان فرودست»؟! قبول داشته و به پاسخ «یک پرسش نه‌چندان عجیب!» خود رسیده باشند.

اما فهرست نام زرتشتیانی که از قدیم تا به امروز با موسیقی اصیل ایرانی آشنایی داشته‌اند و در اجرای آن با ساز تخصصی خود مهارت داشته و استاد زمانه خویش بوده‌اند (تا آنجا که می‌دانم):

۱- شادروان سهراب استواری (تار) ۲- شادروان فریدون ابرانپور (تار) ۳- شادروان مانکجی جوانمردیان (ویلون) ۴- شادروان منوچهر شهرباری (تار) ۵- شادروان داریوش کشاورزی (تار - سه تار - قره‌نی - دف - تنبک) ۶- شادروان گیو کاویانی (تنبک) ۷- شادروان دکتر مهرابی (سنتور) ۸- شادروان خدا مراد فرهمند (سنتور) ۹- شادروان رستم کیانفر (گژگینی) نوازنده ویلون که حتی تا اواخر عمر خویش از شاگردان بسیار فعال استاد علی تجویدی بود و در مراسم پرسه ایشان در سالن ایرج، استاد تجویدی از ابتدا تا پایان وقت حضور داشتند. ۱۰- آقای رستم هماوند (شابه‌رامی) نوازنده ویلون و مدرس ردیف‌های استاد صبا ۱۱- آقای رستم آذر شهری (تیچر) نوازنده و استاد تنبک ۱۲- آقای دکتر سیروس کشاورزی (ویلون) ۱۳- آقای دکتر خدارحم کیانی (ویلون) ۱۴- آقای ایرج ثابتی (ویلون) که پدرشان نیز در ارکسترهای نظامی شرکت داشتند. ۱۵- آقای دکتر شاپور همتی (ویلون) ۱۶- آقای دکتر داریوش جهانیان (پیانو و آکوردیون) ۱۷- آقای ایرج فردوسی (فلوت) ۱۸- آقای سیروس دولت‌زاده (تار و ماندولین) ۱۹- آقای کیکا کرمانی‌زاده (ویلون) ۲۰- آقای گودرز کشاورزی (قره‌نی - آکوردیون) ۲۱- آقای ایرج نوذری (خواننده آواز ردیف‌های ایرانی) ۲۲- آقای سیروس ابرانپور (خواننده آواز ردیف‌های ایرانی) ۲۳- آقای ایرج آبانی (تنبک و جاز) ۲۴- آقای منوچهر کشاورزی (تنبک - دف - جاز) ۲۵- آقای کورش کشاورزی (طبل و جاز) ۲۶- آقای پرویز کشاورزی (تار - دف) ۲۷- آقای فرامرز کشاورزی (تار - عود - دف - تنبک) ۲۸- آقای رستم کشاورزی (سنتور) ۲۹- آقای سروش (ویلون) ۳۰- آقای اردشیر خسرویانی (ویلون) ۳۱- آقای بهروز کشاورزی (تار) ۳۲- آقای ارسطو جوانمردیان (تار) ۳۳- آقای افلاطون جوانمردیان (ویلون) ۳۴- آقای گیو همائی (ویلون - تار و سه تار) که چندین نوار بداهه‌نوازی و هم‌نوازی همراه با تار و سه تار ایشان و ویلون اینجانب تهیه شده است.

در پایان یادآوری می‌کنم که تعدادی از خانم‌های زرتشتی نیز با علاقه بسیار به موسیقی اصیل ایرانی در رشته‌های مختلف این هنر فعال بوده‌اند که از نام بردن آنها پوزش می‌خواهم. امروزه نیز تعداد بی‌شماری از نوجوانان و جوانان زرتشتی در یادگیری و اجرای موسیقی اصیل ایرانی کار می‌کنند و در حفظ این هنر بازمانده از نیاکان خود کوشا هستند که عده‌ای از آن‌ها در کلاس‌های موسیقی سازمان فروهر زیر نظر استاد ظریف در رشته تار و سه تار و زیر نظر استاد خانم دهلوی در رشته سنتور و دیگر رشته‌ها تعلیم دیده‌اند و گروهی نیز از دیگر کلاس‌های موسیقی استفاده می‌کنند و هنوز مشغول آموختن هستند که معرفی آن‌ها را به خانواده‌هایشان واگذار می‌کنم.

۱۲ بهمن ۱۳۷۴